

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS

1968

8. ÉVF.

II

S Z Á M

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR
ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
BUDAPEST

A Z O R V O S I K Ö N Y V T Á R O S

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ

T á j é k o z t a t ó j a

1968 8. évfolyam 2. szám

T A R T A L O M

Oldal

BATÁRI Gyula: Régi magyar orvosi folyóiratok II. /1867-1918/ 80

P. JUHÁSZ Vera - NYÍRI Mihály: Optikai kártyák alkalmazása a
kurrens irodalom gyors dokumentálására..... 89

Statisztikai adatszolgáltatás 1968. 93

K ö n y v t á r o s o k í r j á k

ARATÓLászlóné: Tárgymutató - egyéb dokumentumok feltárására..... 109

SARLÓS Józsefné: Faliújság és egyéb apróságok a tájékoztatásban .. 115

BAKI Józsefné: Folyóiratkiállítás - kórházon belül 117

Az OOK referáló Uléseinek anyagából

A moszkvai Összszövetségi Orvosi és Orvostechnikai Információs Inté-
zet /Karvas Marcellné/ 119

Az ETO fejlődése a Szorjetunióban /Ipolyi- Keller Tamásné/ 123

K ö z l e m é n y e k - H í r e k 125

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő:

dr Székely Sándor

Szerkesztő:

Torday Aliz

Szerkesztőség:

Országos Orvostudományi Könyvtár
és Dokumentációs Központ

Budapest, VIII.

Szentkirályi utca 21.

Telefon: 343-736, 343-788

Jelen számunk munkatársai:

BATÁRI Gyula az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, P. JUHÁSZ Vera és dr NYIRI Mihály a Humán Oltóanyagtermelő és Kutatóintézet munkatársai, dr ARATÓ Lászlóné a kaposvári Megyei Kórház orvosi könyvtárosa, dr SARLÓS Józsefné a székesfehérvári Megyei és Városi Kórház orvosi könyvtárosa, BAKI Józsefné a szekszárdi Balassa János Megyei Kórház orvosi könyvtárosa, dr. KARVAS Marcellné és IPOLYI-KELLER Tamásné az OOK munkatársai.

Felelős kiadó: dr Székely Sándor

Készült:

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR
ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT

Sokszorosító részlegében

Pld.szám: 180

СО Д Е Р Ж А Н И Е

Дьхла БАТАРИ : Старые венгерские медицинские журналы П. /1876 - 1918/	80
Вера П. ЮХАС - Михай НЬИРИ : Применение оптических перфоркарт в скорой документации текущей литературы . . .	89
Н а ш и б и б л и о т е к а р ы с о о б щ а ю т	
Агнеш АРАТО : Индекс - для раскрытия не традиционных документов	109
Каталин ШАРЛОШ : Стенная газета и иные мелкие вещи в области информации	115
Элизабет БАКИ: Переплет журналов в больнице	117
И з м а т е р и а л о в р е ф е р а т и в н ы х с о в е щ а н и й Ц Б И И М	
Всесоюзный научно-исследовательский институт медицин- ской и медико-технической информации. Реф. Эржебет Карваш	119
Развитие универсальной десятичной классификации /УДК/ в СССР. Реф. Текла Ипольи-Келлер	123
И з в е с т и я и н о в о с т и	125

C O N T E N T S

Gyula BATÁRI: The early Hungarian medical journals II. / 1867 - 1918 /	80
Vera P. JUHÁSZ - Mihály NYÍRI: Visual punch cards as means of rapid recording of the current literature.	89
Statistical data for 1968	93
Ágnes ARATÓ: Subject Index of miscellanea.	109
Katalin SÁRLÓS: Wall-newspaper and other informational bagatelles. .	115
Ellisabeth BAKI: Binding of journals in the hospital.	117
Abstracting meetings of the Hungarian Medical Library Selected reports	
The Federal Medical and Medico-Technical Information Bureau / Erzsébet Karvas /	119
UDC progress in the Soviet Union / Thekla Ipolyi-Keller /	123
N o t e s a n d N e w s	125

RÉGI MAGYAR ORVOSI FOLYÓIRATOK. II.

/1867 - 1918/

A kiegyezés utáni korszak gazdasági fellendülése az orvosirodalom helyzetére is kedvezően hatott. Az orvosi könyvek kiadása ugrásszerűen emelkedett és párhuzamosan egyre több orvosi szakfolyóirat indult meg, de a már korábban létesült lapok is megerősödtek, jelentős mértékben emelheték példányszámukat. Mindebből arra lehet következtetni, hogy a magyar orvostársadalom érdeklődése a szakirodalom iránt megnövekedett. Feltehető, hogy az orvosok közül sokan több szaklapot is járatnak, a könyvtárak egy része is járatott orvosi folyóiratot és bizonyára sok érdeklődő, nem szakember is növelte az előfizetők táborát.

Az 1867 utáni korszak orvosi folyóiratainak egyik fő vonása a specializálódás fokozott igénye. Egyre több olyan lap jelent meg, amely csupán az orvostudomány egy-egy szakterületével foglalkozott. A másik érdekesség, hogy már ekkor erőteljesen jelentkezett a külföldi szakirodalom magyar nyelvű kivonatos megismerésének igénye. A legtöbb lap foglalkozott idegennyelvű cikkek referálásával, de voltak olyan lapok is, amelyek csupán idegennyelvű anyagot ismertettek magyarul. Az orvosi folyóiratok másik figyelemreméltó vonása, hogy az orvostársadalom érdekvédelmével majd mindegyikük foglalkozott.

E korszakban tucatjával jelentek meg a nem szakembereknek szánt népszerűsítő jellegű lapok. Az orvosi szakma határterületei részére is jelentek meg folyóiratok: szülésznek, fogtechnikusok, balneológusok számára.

Először azokat az orvosi folyóiratokat kell megemlíteni, amelyeket még az előző korszakban alapítottak. Ezek közül a legjelentősebb az Orvosi Hetilap, amely 1857-től a mai napig szolgálja a magyar orvostudományt. A másik fontos lap a Gyógyászat. 1861-ben létesült és 1944-ig megjelent. Szerkesztését 1874-ben Poór Imrétől Dulácska Géza vette át. Három jelentős melléklapja is volt: a Hornvédorvos, a Medikus, és az Allam orvos.

A Hasonszervi Lapok-at korábban Gyöngyösön szerkesztették, 1868-tól Budapestre került, ahol a magyar hasonszervi orvos-egylet közlönye lett. A lap "a gyógytan reform-harcának kiküzdését tekintette céljának. Az újból indulás idején rámutatnak, hogy "...a többi nemzet mellett hazánk is rég áldoz ez új

gyógytan oltárán, s az országnak nincs része, hol a hasonszenvezet hívekkel nem bírna." A folyóirat feladatának a homeopathia tanainak bővebb kifejtését és "szabatosítását", az "orvosi segédtudományok, kivált az élet és kórtan" tárgyalását tekintette.

Az 1859-ben Kolozsvárott meginduló Orvos-Természettudományi Értesítő szerkesztője, Hőgyes Endre, 1877-ben kísérletet tett arra, hogy az Értesítőt bővebb tartalommal lássa el és szabályszerű folyóirattá változtassa, az Erdélyi Múzeum Egyesület támogatásával. A kiadvány 1916-ig rendszeresen megjelent.

A következőkben az újonnan megindult orvosi folyóiratok ismertetésére kerül sor. E tanulmány természetesen nem foglalkozhat részletesen a korszak jelentős orvosi folyóirat irodalmának teljességével.

A korszak egyik fő jellemzője, hogy a hosszúéletű folyóiratok mellett sok 1-2 évig megjelenő lap látott napvilágot. Közöttük néhány jelentős kezdeményezésekkel jelentkező lap is volt. Több folyóiratról feltehető, hogy kiadója üzleti céllal indította meg vállalkozását, természetesen ezek a számítások a legtöbb esetben nem váltak be. Ilyen jellegű lapnak látszik a Széll Lajos szerkesztő tulajdonosa 1874-ben megjelentetett Házi Orvos, amely először "egészségügyi közlöny"-nek hirdette magát, majd 1875-ben címet változtatott: Közegészségi Lapok lett; a szerkesztő az orvosok mellett a "művelt közönség"-nek is ajánlja a folyóiratot.

Sok értékes kezdeményezés született a vidéki városokban is. Nyíregyházán 1874-ben Ungerleider József kiadta Természet Gyógyász című lapját, amely szintén hasonszenvi közlönynek mondta magát. A lap 1875-ben már meg is szűnt. Jelentősebbnek minősíthető a "Biharmegyei Orvos-, Gyógyszerész és Természettudományi Egylet közlönye" a Természettudományi Szemle /1874/ majd az Orvos-Természettudományi Szemle /1876/. A lap Nagyváradon indult Barlanghy Adorján szerkesztésében.

A tisztí orvosok első jelentősebb fóruma az 1879-ben alapított "Közegészségügyi Kalauz". Szerkesztője: dr Lőrinczi Ferenc; az alcím "A hazai és külföldi hygiénia egyetemes szakközlönye"-nek jelezte a lapot. A hazai közegészségügyet 1914-ig szolgálta ez a lap. A folyóirat elsőrendű céljának tekintette az "állam-orvostani" ismeretek fejlesztését, foglalkozott az állategészségüggyel is, és az új gyógyszerekkel. Ismertette a gyakoribb, elsősorban járványos betegségek természetét, az egészségügyi szabályzatokat is. Melléklapja a fürdőikkel foglalkozó Magyar Gyógyterem volt.

Meg kell még említeni a korszak néhány ismeretterjesztő egészségvédelmi folyóiratát:

Egészségi és Életmentési Tanácsadó /1875/. Az egészség fenntartására szolgáló családi folyóirat volt. Szerkesztette és kiadta dr. Kelen József.

Életmentés és Egészség /1875/ Szerkesztette dr. Dudits Míldós.

Egészségtani Lapok /1877/. Az emberi testnek egészséges és beteges állapotban természetszerű gondozására és ápolására vonatkozó ismeretterjesztő népszerű havi folyóirat. Szerkesztette és kiadta Kodolányi Antal.

Élet /1879/. Népszerű egészségügyi, életbuvárlati és társadalmi közlöny. Szerkesztő dr. Dudits Míldós volt.

Melléklapja: Hasonszerűi Közöny.

Egyre több lap jelentette be magáról, hogy a gyakorlóorvosok számára készül. Közülük egyik legjelentősebb volt az Orvosi Heti Szemle /1886-1919/. Ez a lap azért is rendkívül figyelemreméltó, mert az első olyan magyar orvosi folyóirat, amely csupán külföldi lapok cikkeinek referátumait közölte. Megjelenését így indokolta: "Azon meggyőződés, hogy az orvosi irodalom mai terjedelme mellett a gyakorló orvosnak physikai lehetetlenség a különböző országokban létesült száz meg száz tudományos folyóiratban közzétett orvosi vívmányokat szemmel tartani, bírt bennünket az Orvosi Heti Szemle megindítására." A folyóirat célja az volt, hogy a gyakorló orvos értesüléseit "hasznosíthassa gyógyulásra váró betegein".

A lap szakok szerint csoportosítva áttekintést nyújtott az orvostudomány különböző területeiről. Főként a gyakorlati tudományokat tartották szem előtt.

A folyóirat megjelenésekor azt jelezte, hogy a magyar orvosi közönség már rég érezte egy hasonló jellegű folyóirat hiányát. Érdekes még megemlíteni, hogy a lap kiadói az orvosnövendékektől csak az előfizetési ár felét kérték.

Egy érdekes folyóirat az Iris című /1887/ csupán egyetlen gyógymód ismertetésére jött létre. "Folyóirat a Péczely-féle szem diagnózis és a Harnemann-gyógymód Péczely által alkotott új rendszerének ismertetésére."

Szintén a gyakorló orvosokat kívánta szolgálni a Klinikai Füzetek /1891-1915/ dr. Donáth Gyula szerkesztésében.

E fontos szaklap célja: "Az összes gyakorlati orvostan köréből egyes fejezeteket, fontosabb kórtípusokat vagy a napirenden lévő kérdéseket a gyakorló orvos igényeihez alkalmazva, a tudomány legújabb álláspontján ismertetni." Érdekesen jelentették be, hogy nem versenyezni kívánnak megjelenésükkkel a többi akkor élő orvosi folyóirattal: "Vállalatunk, mely hazánk szakirodalmában új és így nem konkurense a létező orvostudományi honi folyóiratoknak, a hasonló külföldi vállalatok által sem tétetik fölöslegessé, mivel az alábbiakban vagy más tárgyak fejtgettetnek, vagy ha ugyanazon anyagot tárgyalják is, ebben oly álláspontot képviselnek, melyet a tudomány haladás tulszárnyalt. Jelen vállalatunk tehát a jelzett területeken mindig új érdeket fog kelteni és a gyakorló orvosnak nehéz kérdésekben megbízható tanácsadót fog szolgálni." Munkatársai közé a kor neves orvosai tartoztak pl: Jendrassik Ernő, Réczey Imre, Navrátil Imre stb.

A második évfolyam elején azt írja a lap, hogy mind a szakirodalom mind a sajtó részéről igen kedvező fogadtatásban részesült a Klinikai Füzetek.

A másik igen fontos kiadvány a hosszú életű "Magyar Orvosi Archivum" /1892-1944/ volt. Szerkesztői: Bókai Árpád, Klug Nándor és Pertik Ottó voltak. A folyóiratot a Vallás és Köznevelési Minisztérium is támogatta. Ez a lap azt a feladatot vállalta magára, hogy közvetíti a magyar "orvosi buvárló" irodalmát a külföldnek, ugyanis két egymástól teljesen elkülönített kiadásban jelent meg, az egyik a hazai orvostársaság számára magyar nyelvtől változat, a másik a külföld számára német-francia nyelven. Ez utóbbit a Bergmann J.F. cég adta ki Wiesbadenben.

A lap közölte más magyar orvosi folyóiratok cikkeit, lehetőleg úgy, hogy a kivonatot is maguk a szerzők készítették. Ismertették a hazai orvosi könyveket is. A lap munkatársai a kor legnevesebb orvosai közül kerültek ki: Bókai János, Dollinger Gyula, Fodor József, Högyes Endre, Korányi Sándor és Nékám Lajos.

Ugyancsak 1891-ben indult egy másik jelentős szaklap a Klinikai Diagnosztika.

A Sebészet-et /1894/ dr Kertész Ákos szerkesztette.

Balneologiai Értesítő /1893/. A Magyar Szent Korona Országai Balneologiai Egyesületének hivatalos lapja. Szerkesztette és kiadta Preysz Kornél.

Szüléstőnök Lapja /1893/, dr Breitenfeld Ferenc gondozásában.

Bábo-Kalauz /1894/. Szerkesztette dr Dirner Gusztáv.

Betegápolás /1896/. Szerkesztette és kiadta Veszely István és társa.

Két fogorvosi szaklap is indult a kilencvenes években. Dr. Iszlai József szerkesztésében az Odontoskop /1891/ két havonként megjelenő folyóirat volt. A "Stomatologusok Országos Egyesületének hivatalos lapja" a Magyar Fogászati Szemle /1896/ volt. Szerkesztői Bauer Samu és Fürst Károly voltak.

A betegségsegélyező egyesületek is kiadtak egészségvédelmi lapokat, ezek közül példának megemlítendő az Egészségőr /1896-1904/ című kétnyelvű /magyar-német/ folyóirat.

A második jelentősebb referáló folyóirat a Magyar Orvosi Revue /1897-1904/ volt. Ez is gyakorló orvosok részére készült. Szakok szerint közölte a kivonatokat, de ismertette a külföldi orvosegyesületek és kongresszusok híreit is. Színvonalas könyvismertetési rovata volt. Hirdetett orvosi állásokat, pályázatokat is. A lap dr. Mahler Gyula szerkesztésében és Franke Pál orvosi könyvkereskedő kiadásában jelent meg. Franke Pál kiadásában még több orvosi jellegű kiadvány látott napvilágot.

A Homeopathia 1895-ben dr. Balogh Tihamér szerkesztésében indult meg.

Az "Országos Orvos Szövetség"-et Jendrassik Jenő szerkesztette. Ugyanez évben létesült a Biologia Gyógyítástan Szakközlönye, Balogh Tihamér szerkesztésében.

1900-ban jelent meg a Magyar Vöröskereszt.

Magyar Orvosok Lapja /1901/ címen a korábbi Orvosok Lapja és Gyakorló Orvos alakult újjá, új évfolyamszámozással dr. Hönig Izsó szerkesztésében és kiadásában. A lapot megindulásakor dr. Korányi Frigyes üdvözölte.

Igen jelentősek voltak e lap melléklapjai. Ez a folyóirat is a gyakorló orvos igényeihez kívánt igazodni. Az eredeti közlemények mellett külföldi folyóiratok cikkeinek referátumait közölték. Az orvosi vonatkozású törvényeket és rendeleteket kommentárokkal ellátva ismertették. Az orvosi állások pályázatait, üresedéseket rendszeresen közzétették a lap hasábjain.

A Vizgyógyászati Közlemények-et /1900/ Pajor Sándor szerkesztette.

Orvosi Közlöny /1901-1912/, Orvostudományi és orvos társadalmi szaklap. Az újabb gyógyszereket és gyógyeredményeket ismertető folyóirat. László Frigyes szerkesztésében jelent meg. Melléklapjai: a Vasuti Egészségügy és a Vasuti Orvos voltak.

Feltehetően az első hazai angolnyelvű orvosi lap a The Medical Echo volt.

Említésre méltó kezdeményezés volt az Iparegészségügy /1902/ létrejötte dr Nagy Béla szerkesztésében. A lap egészségügyi ismeretek közzétételét és balesetelhárítási eljárások ismertetését tűzte ki céljává. A lap bevezetőjében külföldi példákra hivatkozva azt írta, hogy "Nálunk is gyorsan meg fognak győződni iparosaink arról, hogy a lap ezerszeresen megéri azt a nagyon csekély áldozatot, melybe tartása kerül." Higiéniai kérdésekkel és egészségügyi berendezések ismertetésével is rendszeresen foglalkoztak.

A gümőkór elleni védekezés közlönye a Tuberkulózis /1902/, dr Kuthy Deza és dr Tauszk Ferenc szerkesztésében havonként jelent meg.

1902-ben két fogászati lapot is létesítettek, ezek közül az egyik kétnyelvű volt: az Országos Fogászati Szemle. Revue der Zahntechnik Ungarns. A stomatológusok egyesületének hivatalos közlönyét a Stomatologiai Közlöny-t Madzsar József szerkesztette.

Fontos szerepet töltött be a Budapesti Orvosi Újság /1903-1944/. Tudományos és orvostársadalmi hetilap. Szerkesztői Ángyán Béla és Schuschny Henrik voltak. A folyóirat bevezetőjében kifejtették: "Oly gyakorlati irányú lapot indítunk, melynek speciális jellemvonása, hogy abban valamennyi nagyobb szakma, mellékletek alakjában megjelenő szakfolyóiratok által, képviselve legyen." Ez a lap is a gyakorló orvosok érdekeit kívánta tervszerűen szolgálni. Foglalkoztak rendszeresen az orvosi közügyek kérdésével, különösen a vidéki orvosok nehéz helyzetén kívántak segíteni. Kiálltak az egészségügy államosításáért is. Tájékoztatót adtak a tudományos társulatok üléseiről, híreiről. Ismertették a hazai és külföldi szakirodalom fontosabbnak ítélt közleményeit. Melléklapjai a következők voltak:

Bőr- és Bujakortan; Filészet; Fürdő és Vízgyógyászat; Gégészet; Közegészségügyi és Törvényszéki Orvostudományi Szemle; Sebészet; Szemészeti Lapok; Szülészeti és Nőgyógyászat.

1904-ben jelent meg a Pharmakotherapiei Értesítő. Közlemények a Organotherapie köréből. Szerkesztette Richter Gedeon.

Több egészségügyi és egyéb orvosi határterületen mozgó folyóirat jelent meg századunk első évtizedében:

A Mentők Lapja /1903-1919/ a Budapesti Önkéntes Mentőegyesület közlönye volt dr Kovács Aladár szerkesztésében.

A Szanatóriumi Lapok /1905/, 1915-től Népegészség és Tuberkulózis. A József kir. herceg Sanatórium-Egyesület Hivatalos Értesítője. Szerkesztette Verner László.

Magyar Fogtechnikus /1907/, Der Ungarische Zahntechniker címli mellékappal. Szerkesztője Róna Imre volt.

Az Egészségügyőr Kispesten 1907-ben létesült. "Betegszállítás, fertőtlenítés, állategészségügyi, valamint egyéb egészségügyi kérdéseket tárgyaló szaklap" volt. Szerkesztette Fodor Géza.

Egészségügyi Lapok /1908-1918/. Az alkoholizmus, a tífóvész és nemi betegségek elleni védekezés tárgyában egészségügyi előadások által a közfelvilágosodás terjesztését célzó népművelési, munkásvédelmi, társadalomegészségügyi és közegészségügyi folyóirat. 1912-től a venereás betegségek elleni országos védőegyesület lapja. Felelős szerkesztője Weiss Emil volt.

Közegészségügy /1909-1918/. Az Országos Közegészségügyi Tanácsa hivatalos lapja. Szerkesztője Klasz Pál.

A Házi Orvos /1909/. Havi szaklap.

A magyar orvosok széles köreiből elterjedt lap volt az Orvosképzés /1911-1944/. Grósz Emil és Scholtz Kornél szerkesztésében jelent meg. A folyóirat céljának azt vallotta, hogy "A legszegényebb vidék legerényebb orvosainak is alkalmat kell adni, hogy betegelt a tudomány legjobb s legújabb vívmányainak áldásában részesíthessen." Munkatársai többek között Jendrassik Ernő, Korányi Sándor, Bókai Árpád és Nékám Lajos voltak.

A Budapesti Kir. Orvosegyesület Értesítője /1912-1919/. Megjelent minden egyesületi ülést követő szerdán. Szerkesztője Blaskovics László egyesületi titkár volt. A lap megjelenését a következőképpen indokolták: "A mai korban, amikor mindenki siet tudományos eredményeinek közlésével, amikor minden buvár attól tart, hogy elavul dolgozata, ha egyhamar meg nem jelentetheti, nem zárkozhatunk el az elől, hogy eme bajon tőlünk telhetően segítsünk."

Medikusok Lapja /1910/. Szerkesztette dr. Melha Armand.

Az első világháború kitörése bénítólag hatott az orvosi folyóiratok kiadására is. A háborús évek alatt a lapok egy része megszűnt, de azok is, amelyek megmaradtak, kénytelenek voltak jelentős mértékben csökkenteni terjedelmüket. Ezekben az években új folyóirat alig indult.

A háború ideje alatt létesült a Nőgyógyászat és szülészeti haladása különös tekintettel a nőgyógyászattal határos törekvésekre /1917-1918/. Szerkesztője Fonyó József volt.

Egy kórházi lapot is alapítottak a háború éveitől: "A Bethesda Ref. Kórház és a Filadelfia Diakonissza-képző Intézet Értesítője /1916-1919/." Szerkesztette Biberauer Richárd.

Az 1867 utáni korszakban még a következő hazai német nyelvű orvosi lapok jelentek meg:

Pester Medizinische - Chirurgische Presse /1871-1918/. Előzménye az Ungarische Medizinisch - Chirurgische Presse volt. Felelős szerkesztője dr. Tuszkai Ödön volt.

Österreichisch-Ungarische Vierteljahrschrift für Zahnheilkunde /1885-1918/.

Budapester Hygienische Zeitung /1891/. Szerkesztette Ziffer Emil.

Balneologische Rundschau /1893/. Szerkesztette és kiadta Preysz Kornél.

Ungarische Medizinische Presse /1895/. Szerkesztő és kiadó dr. Tuszkai Ödön volt.

Unsere Gesundheit, Temesvár /1898/. Szerkesztette Szana Sándor.

Ungarische Medizinische Revue /1901/. Szerkesztette és kiadta Fried S.

Pharmakotherapeutische Rundschau. Mitteilungen der Organotherapie. /1901/
Szerkesztője Richter Gedeon volt.

Volksgesundheit, Medgyes /1901/. Szerkesztette: Slegmund Henrik.

Moderna Therapie über praktische Therapie und Pharmakologie /1911-1914/.
Szerkesztette Bella Alexander.

Végezetül megállapíthatjuk, hogy az 1867-1918 közötti korszak orvosi folyó-
iratai lényegében jól kielégítették a magyar orvostársadalom szakirodalmi
igényeit.

P. JUHÁSZ Vera - NYÍRI Mihály

OPTIKAI KÁRTYÁK /SICHTLOCHKARTE/ ALKALMAZÁSA A KURRENS IRODALOM GYORS DOKUMENTÁLÁSÁRA.

Szakkönyvtárak egyik elsőrendű igénye a kurrens irodalom naprakész dokumentálása. Intézetünkben az ilyen természetű dokumentáció a könyvtár megalakulásától, 1954-től kezdődően történik, amely az eltelt 13 esztendő alatt lényeges fejlődésen ment keresztül. Kezdetben a Bulletin de l'Institut Pasteur szakrendi beosztása alapján készített, az intézet profiljának megfelelő tizedes osztályozási rendszer - amely 6 főosztályból állt és ezen belül 3 jegy mélységig került bontásra - képezte osztályozási szakrendszerünket. Az intézetbe járó folyóiratokból kijelölt cikkekről címléírás készült, hagyományos katalógus kartonokra. Ezeket a kartonokat szakemberek szakszavakkal, mégpedig egyszerűen a karton jobb sarkára felírták a szakszámot és a kartonokat ennek alapján, számsorrendben, katalógus-dobozokban tárolták. Már itt megjegyezzük, hogy az ilyen módon való feltárás nem lehetett teljesértékű, mert minden cikkről csupán egyetlen katalógus karton készült, így az esetleges több témakört felölelő cikkek a katalógusban, összefüggéseik kizárásával, csupán egy helyen jelentkeztek.

Második lépésként, 1964-ben a szakrendszer megtartása mellett egysoros peremlyukkártákat vezettünk be dokumentációs anyagunk nyilvántartására. A szabvány IBM kártyák 66 jelhelyére $\frac{10}{3}$, III. $\frac{10}{2}$ / kódok adaptálásával lehetővé tettük, hogy egy-egy kártyán a kérdéses cikk négy ismervét jelöljük. Ez a rendszer gyors-tájékoztatás céljára jól bevált és 1967-ig volt alkalmazásban. /1,2/

Időközben kidolgoztuk az egy- és kétsoros lyukkártákra adaptálható kódok rendszerét /3/, valamint optikai kártyán különlenyomat gyűjteményünk nyilvántartására dokumentációs rendszert alakítottunk ki.

Ez utóbbi módszerhez szükségesnek mutatkozott az eddigi szakrendünk átdolgozása, III. az optikai kártyák sajátosságainak megfelelően való átalakítása. Thesaurusunk kidolgozásához részben meglévő szakrendünket, valamint különböző szakreferáló folyóiratok szakrendjeit, részben pedig az évek során összegyűjtött, kutatóink sajátos érdeklődésének megfelelő szempontokat vettük figyelembe. Vizsgálván intézetünk követelményei szerint a témakörök gyakoriságát, arra a következtetésre jutottunk, hogy a cikkek 60%-ban immunológiai és 40%-ban bakteriológiai jellegűek. Mind az immunológia, mind a bakteriológia 60-70%-

ban biokémiai jellegű és általában biológiai, ill. immunológiai methodikával foglalkozik. Ennek megfelelően alakítottuk ki új thesaurusunk descriptorait az immunológia, bakteriológia-virológia, biológiai-fizikai-kémiai módszerek tárgyköréből, kiegészítésként pedig a további descriptorokat a tudományok, fajok, szervrendszerek, orvostudomány/kórtan, terápiák, diagnosztika, radiológia stb./fogalomköréből.

E szempontok alapján elkészítettük, mintegy 250 descriptorot tartalmazó thesaurusunkat, mely az eddigi szakrendünk tartalmi jeleivel megegyező ugyan, de szemléletében - az optikai kártyák adta lehetőségeknél fogva - attól eltérő.

Az eddigi szakrend 6 főosztálya potenciálisan 6 999 ismerv tárolására volt alkalmas. A gyakorlatban ebből mindössze ennek tízedrészét használtuk fel, tekintettel arra, hogy a 6 főosztályon belül, sem az alosztályok, sem pedig ezen belül a főcsoportok nem éltek az összes lehetőséggel. Az alcsoportokban is csupán 80 %-ban került felhasználásra a 0 - 9 - ig terjedő számsor. Ezzel szemben az új thesaurus 250 fogalmának /descriptorának/ segítségével potenciálisan egy - egy dokumentumból átlagosan 10 descriptor kiemelése esetén -
/ 250 /
10 / fogalom-komplexus tárolható.

Thesaurusunk megalkotása után megkezdtük különlenyomatgyűjteményünk optikai kártyán történő dokumentálását.

Minden különlenyomatot sorszámmal láttunk el és egy külön erre a célra feltekert füzetben végeztük el a dokumentumok feltárását. Mind a feltárást, mind a kártyák lyukasztását ketten végeztük, így oldván meg az ellenőrzés munkáját is. Eymódon 1 000 db különlenyomatot dolgoztunk fel, majd a feldolgozott anyag statisztikai analízise során megállapítottuk mind a felesleges, mind a hiányzó ismérveket, érteve ezeken olyan témákat, melyeket kihasználtságuk rossz hatása miatt össze lehetett vonni, ill. melyeket pontosan tulzott kihasználtságuk miatt tovább kellett bontani. Az Eymódon átdolgozott thesaurust használtuk fel a továbbiakban a kurrens irodalom gyorsdokumentációjára.

Noha az egysoros peremlyukkártyákkal megvalósítottuk a többdimenziós tárolás, valamint a komplex visszakeresés lehetőségét, az egyre növekvő irodalom mennyisége, az adott kapacitás mellett nem tette lehetővé a kurrens irodalom naprakész állapotban való tartását. A címeírások gépelése igen sok időt vett igénybe, gyakorlati haszna viszont nem sok volt, hiszen a descriptorok jelölése a lyukkártyákon ugyanis kifejezte a dokumentumok tartalmi fogalmait, s amennyiben a dokumentumok lelőhelyét is felvisszük a lyukkártyára a címeírás tulajdonképpen ki is iktatható.

Minden alkalommal elő kell venni az eredeti folyóiratot és abban kell meggyőződni arról, hogy érdekes-e a cikk a kutató szempontjából, vagy sem. Ez a megfontolás vezetett arra, hogy a címlírás kiiktatásával, optikai kártyák segítségével, lényegesen kevesebb munkával, gazdaságosabban tartsuk ezentúl nyilván kurrens irodalmunk dokumentációját.

Eljárásunk a következő: minden folyóirat beérkezésekor kísérő-kartont kap, mely karton tartalmazza a folyóirat raktári jelzetét /betű-szám, évfolyam-, fizet-szám; pl. Journal of Immunology 92/4/ jele: J. 8/92-4/. A kijelölt cikkeket a szakozók ezen a kartonon a descriptorokkal, ill. azok egyértelmű szimbólumával /mely lehet betű, vagy szám rövidítés, ill. a kettő kombinációja, pl. antigén-ag, antitest = at, stb./ jellemzik, valamint a descriptorok mellett feltüntetik a dokumentált cikk lapszámát is. Az egy-egy folyóiratot reprezentáló kartonokat beérkezési sorrendben rakjuk le és az egyes cikkeket reprezentáló lapszám mellé - elütő színű tintával - írjuk a numerus-currens megfelelő értékeit, vagyis a cikk-sorszámokat.

Ezután belyukasztjuk a cikk-sorszámokat mindazokra az optikai kártyákra, amelyek a cikkben előforduló descriptorokat reprezentálják.

Visszakereséskor az optikai kártyákról leolvasott cikkszámok alapján kikeresülk a cikknyilvántartó-kartonokon a folyóirat raktári jelét és már adjuk is a folyóiratot, melyben a kért cikk könnyen megtalálható, tekintettel arra, hogy a kartonon a cikkszám mellett a lapszám is leolvasható.

Rövid gyakorlat alapján könnyen elsajátítható módszerünk gazdaságossági kihasználása részben munkaidőben /energiában/, részben nyilvántartó kartonban /anyagban/ jelentkezik.

Egy-egy katalógus cédula megírásához szükséges idő alatt átlagban hat folyóirat-kísérő kartont lehet elkészíteni, tehát számításunk szerint kapacitásunk hat-szorosára emelkedett a módszer alkalmazásával.

Egy-egy cikk optikai kártyán való tárolásához, a statisztika alapján átlagban 8 - 10 lyukasztás szükséges, A peremlyukkártyákon ezzel szemben ugyanezen adatmennyiség tárolására 20-30, esetleg még több, az alkalmazott kombinációs kódok rendjétől függően lyukasztásra van szükség.

Anyaggazdálkodás szempontjából 7 000 adat tárolására peremlyukkátyán 7 000 db /á 0,22 Ft/ kártyára, ezzel szemben a mi 250 ismérvet tartalmazó rendszerünk esetén 7 000 db helyett 250 db /á 0,80 Ft/ kártyára van szükség. Az előbbi esetben /7 000 x 0,22/ 1 540,- Ft, az utóbbiban /250 x 0,80/ 200,- Ft költség merül fel, tehát költségkímélés szempontjából 87%-os megtakarítással számolhatunk.

Rendszerünk sikeresen alkalmazható olyan kisebb könyvtárakban is, ahol esetleg optikai kártya nem áll rendelkezésre. Ebben az esetben az optikai kártyákat UNITERM-kartotékkal helyettesíthetjük és az optikai kártyákon történő lyukasztás helyett az UNITERM-kartotékokra vezetjük fel a megfelelő dokumentumok sorszámát.

Tekintettel arra, hogy intézetünk jellegénél fogva termelő és kutató intézet egyben, kutatóinknak a rutin termelő munka mellett kevesebb idejük jut az irodalom áttanulmányozására, mintha csak kutató intézet lennénk. Mivel dokumentációs rendszerünk kialakításánál mindenkor kutatóink kiszolgálása vezetett, ezen cél érdekében figyelmen kívül hagytuk, ill. feláldoztuk az arányosságra való törekvés elvét, vagyis azt, hogy az egyes ismeretek tudományrendszertani súlyukkal kapjanak helyet rendszerünkben. Ehelyett mindenkor a jelenlegi intézeti igény mértékével mértük ismérveinket, ezzel elértük, hogy a kurrens irodalom intézetünket érdekő része teljességében a kutatók tanulmányutra készülők rendelkezésére álljon. Véleményünk szerint ugyanis a retrospektív irodalom feltárása elsősorban az Index Medicus, valamint a Bulletin Signalétique és az Excerpta Medica különböző sectioninak feladata, melyet e lapok bevált módszerrel meg is oldanak.

I R O D A L O M

- 1 / P. JUHÁSZ Vera - NYIRI Mihály: Ein einfaches Verschlüsselungssystem für Handlochkarten. Method. Inform. Med. 6: 99-101, 1965.
- 2 / P. JUHÁSZ Vera - NYIRI Mihály: Kézi lyukkátyákra alkalmazott kombinációs kódrendszer. Az Orvosi Könyvtáros, 5: 245-252, 1965.
- 3 / P. JUHÁSZ Vera - NYIRI Mihály: Matematiczeszkij analiz kodov. Szimpozium. Teorija i praktika primenenija perforirovannih kart v rabote organov informacii. Varsava, 1967. 537-562 p..

STATISZTIKAI ADATSZOLGÁLTATÁS 1968

A Művelődésügyi Minisztérium 1961.-ben kötelezővé tette bizonyos könyvtárak számára a statisztikai adatszolgáltatást. Az adatszolgáltatás formája és időszaka azonban megváltozik. 1968 után ugyanis nem évente, hanem ritkábban, legközelebb 1970.-ben kéri az adatok beküldését. A 109/1961.M. K. 3. MM sz. utasítás meghatározta, hogy mely tudományos és szakkönyvtáraknak kell statisztikai jelentést készíteniük.

Az ideai adatszolgáltatáshoz a könyvtáraknak Munkanaplót kell vezetniük, amelynek összeállításából áll a statisztikai jelentés. A Munkanaplót a továbbiakban teljes egészében közöljük.

A Művelődésügyi Minisztérium meghatározta azokat a kritériumokat is, amelyeknek megfelelően egy könyvtárgyűjtemény könyvtárnak nevezhető, illetve munkanapló vezetésére kötelezett.

Tehát statisztikai adatszolgáltatásra kötelezett a könyvtár, ha

1. a fenntartó szerv gondoskodik a rendszeres üzemeltetés feltételeiről
2. a könyvtár kezelését e célra alkalmazott vagy kijelölt személy látja el,
3. az állományról leltárkönyv /ek/ készül/nek/; továbbá betűrendes, illetve szak /tárgyszó/ katalógus. /A szakkatalógust pótolhatja az állomány szakrendi raktározása is./
4. a fenntartó szerv igénye szerint az állományt meghatározott időben rendelkezésre bocsátják /kölcsonzik/.

A Munkanapló vezetéséhez a szükséges nyomtatványt az OOK elküldte. Az orvosi hálózatban a fenti feltételeknek megfelelő könyvtárakban vezetése kötelező - kivételt képeznek az Országos Orvostudományi Könyvtár és az Orvostudományi Egyetemek központi könyvtárai. Számukra ezen adatokon túlmenő részletes beszámoló jelentés készítése szükséges.

Munkanapló
a korlátozott statisztikai adatszolgáltatásban résztvevő
tudományos és szakkönyvtárak részére

.....év

A könyvtár neve:
Székhelye: megye város, község
. ut, utca, tér hsz.
A könyvtárat fenntartó intézmény neve és címe:
.
A könyvtár jellege:
A könyvtár funkciója:
A munkanapló vezetéséért felelős neve:

T Á J É K O Z T A T Ó

a munkanapló vezetéséhez és a statisztikai jelentőlv kitéítéséhez

E munkanapló vezetése a korlátozott statisztikai adatszolgáltatásban résztvevő könyvtár számára kötelező és mint ezen intézmények fontos okmánya megőrizendő. A munkanapló egy évre szól.

A munkanaplóba a kölcsönzés és könyvtárközi kölcsönzés napi összesített adatait kell beírni, a nemzetközi kiadványcsere táblázatba pedig e tevékenységet tételenesen kell bevezetni. A csereintézmények száma csak a tárgyév végén állapítható meg, ugyancsak ekkor kell átszámítani a tárgyévben küldött és kapott dokumentumok darabszámát könyvtári egységre. (Könyveléskor és bekötött időszaki kiadványoknál a kötet, kötetlen periodikáknál a kötési egység, mikrofilmeknél a címléírás egység, egyéb dokumentumoknál a darabszám.)

Az irodalomkutatás és fordítás tevékenység adatait havonként kell bejegyezni. Az irodalomjegyzékek másolatát megőrizendő.

A statisztikai jelentőlv a hálózati központ, ill. a hálózaton kívüli könyvtárak esetében a Művelődésügyi Minisztérium Statisztikai Osztálya, a műszaki-termelési könyvtári hálózatba tartozó könyvtárak esetében a hálózati alközpont küldi meg a könyvtáraknak. A jelentést a tárgyév befejezésekor a munkanapló összegezése, ill. az adatok lemásolása alapján kell elkészíteni. A könyvtár személyi, tárgyi és pénzügyi ellátottságára vonatkozó kérdőpontok alapjául a könyvtár egyéb - munkanaplón kívüli - nyilvántartásai szolgálnak (leltárkönyv, személyi nyilvántartások, könyvelési bizonylatok) bizonylatként.

A munkanapló vezetése azokban az években is kötelező, amelyekben nincs statisztikai jelentési kötelezettség. A munkanapló pontos, folyamatos vezetéséért, a jelentés határidőre való beküldéséért az intézmény vezetője felelős.

[illegible]

[illegible]

KÖNYVTÁRKÖZI KÖLCSÖNZÉS EMBEN
(napi összesített adatok)

[illegible]

	Március	Április
Osszesen:		

* összesen
** ebből külföldre
*** ebből külföldről

KÖNYVTÁRKÖZI KÖLCSÖNZÉS ÉVIHATN
(napi összesített adatok)

[illegible]

	Julius	Augustus
Osszegent:		

* öszerezen
** eblöl külföldre
*** eblöl külföldről

KÖNYVTÁRKÖZI KÜLCÖNZÉS ÉVBEN (napi összesített adatok)								
Dátum (nap)	Küldött		Kapott		Küldött		Kapott	
	d o k u m e n t u m o k s z á m a							
	Össz. *	ebből külf.*	Össz.*	ebből külf.**	Össz.*	ebből külf.*	Össz.*	ebből külf.**
	S e p t e m b e r				O k t ó b e r			
Összesen:								
	N o v e m b e r				D e c e m b e r			
Összesen:								

- 100 -

KÖLCSÖNZÉSI FORGALOM ÉVBEN
(napi összesített adatok)

[illegible]

KÖLCSÖNZÉSI FORGALOM ÉVBEN
(napi összesített adatok)

[illegible]

* Kölcshozott dokumentumok

KÜLCÖNZÉSI FORGALOM ÉVEEN
(napl összevitett adatok)

Dátum (nap)	Szeptember		Október		November		December	
	Köl- csön- zök	Köl- + csönz. dok.	Köl- csön- zök	Köl- * csönz. dok.	Köl- csön- zök	Köl- + csönz. dok.	Köl- csön- zök	Köl- * csönz. dok.
			s	e	a	m	e	
Osszesen:								

* Kétszázötven dokumentumok

KÖLCSONZÉSI FORGALOM ÉVHEN
(havi összesített adatok)

Dátum (hó)	Kölcsön- zők	Kölcsön- zött do- kumentumok
	s z á m a	
I..		
II..		
III..		
IV..		
V..		
VI..		
VII..		
VIII..		
IX..		
X..		
XI..		
XII..		
Összesen:		

KÖNYVTÁRKÖZI KÖLCSONZÁS ÉVHEN
(havi összesített adatok)

Dátum (hó)	Küldött		Kapott	
	d o k u m e n t u m o k s z á m a			
	Összesen	ebből külföldre	Összesen	ebből külföldről
I.				
II.				
III.				
IV.				
V.				
VI.				
VII.				
VIII.				
IX.				
X.				
XI.				
XII.				
Összesen:				

IRODALOMKUTATÁS ÉVBEN
(havi összesített adatok)

Dátum hónap	Igénylők	Elkészített iro- dalom jegyzékek	Elkészített iroda- lom jegyzékek tétel
S z á m a			
I.			
II.			
III.			
IV.			
V.			
VI.			
VII.			
VIII.			
IX.			
X.			
XI.			
XII.			
Összesen:			

FORDÍTÁSI TEVÉKENYSÉG ÉVBEN
(havi összesített adatok)

Dátum hónap	F o r d í t á s o k		
	száma	oldal száma	másolatai- nak száma
I.			
II.			
III.			
IV.			
V.			
VI.			
VII.			
VIII.			
IX.			
X.			
XI.			
XII.			
Összesen:			

Az adatgyűjtésben használatos fontosabb fogalmak magyarázata.

Nemzetközi kiadványcseré. (E táblázatot csak azok a könyvtárak vezetik, amelyek nemzetközi kiadványcserét folytathatnak.)

A nemzetközi kiadványcseré táblázatba a cseretevékenységet tételenként kell vezetni, jelezve az intézmény nevét, azt, hogy az intézmény szocialista vagy egyéb országban, végül a küldött vagy kapott dokumentumok darabszámát az alábbi pontásokban: könyv, időszak kiadvány, kézirat, (gépirat) és egyéb dokumentum. A tárgyév végén állapítandó meg az összes csereintézmények száma, ebből a szocialista országban csereintézmények száma (minden intézmény a tárgyév folyamán csak egyszer vehető számba); végül a küldött és kapott dokumentumok darabszáma átszámítandó könyvtári egységre.

Könyvtári egységnek tekinthető minden dokumentum, amelyet a könyvtár leltárába vagy egyéb hiteles nyilvántartásba (külön, vagy csoportosan) felvesz. Könyvek és bekötött kiadványok esetében felvételi egység a kötet (pld. egy 10 kötetes lexikon sorozat 10 könyvtári egységnek számít.) A kötetlen időszak kiadványokat is számba kell venni - kötési egységben, - ha azokat a könyvtár nyilvántartásba vette. Kötési egységnek kell tekinteni a tékába, kötésre előrendezett időszak kiadványokat.

A mikrofilm egysége a címleírási egység. Egyéb dokumentumok könyvtári egysége a darabszám.

Statisztikai szempontból

a könyv nem periodikus, nyomtatott vagy egyéb sokszorosító eljárással előállított kiadvány;

Időszak kiadvány minden olyan mű, amely ugyanazon cím alatt rendszeresen, vagy rendszertelen időközökben folyamatosan jelenik meg;

kézirat (gépirat)-hoz sorolhatók a kézzel vagy géppel írt csereanyag (pld. géppel írt kutatási-utjelentések, fordítások, egyetemi és akadémiai disszertációk, a kézzel írt könyvek, levelek stb. dokumentumok;

az egyéb dokumentumok-hoz sorolandó a szabvány, szabadalom, prospektus, film, mikrofilm, dialemez, hanglemez, térkép, kép, fénykép, hangszalag, stb. dokumentumok.

Az 1969-ben esedékes statisztikai jelentőtv a könyvtár állományára vonatkozó jelentést a fenti bontásban (könyv, időszaki kiadvány, kézirat/gépirat/ és egyéb dokumentum) és könyvtári egységben írja elő.

A műszaki - termelési könyvtári hálózatba tartozó könyvtáraknak a fentiek további részletezése is kötelező az alábbiak szerint:

Kézirat (gépirat) összesen, ebből kutatási-utijelentések, fordítások (fordítás-másolatok);

Egyéb dokumentum összesen, ebből szabadalmi leírás, szabvány, prospektus, gyártmánykatalógus, mikrofilm, egyéb, éspedig.

A jelentőtv választ kér a könyvtárnak tárgyévben járó időszaki kiadványok számára vonatkozóan is. E kérdésnél jelenteni kell az év folyamán ténylegesen járó - tehát a könyvtár részére megrendelt és cserébe kapott - magyar és külföldi időszaki kiadványok számát, beleértve azokat a példányokat is, amelyeket a könyvtár a jövőben nem kíván beköttetni. Több példányban járó ugyanazon kiadványt itt külön - külön egységnek kell számítani.

Könyvtárközi kölcsönzés (hazai és külföldi). E táblázatba a kiadott és kapott dokumentumok napi összesített darabszámát kell beírni, (külön rovatba a kiadottakat és külön a kapottakat). Külföldi könyvtárközi kölcsönzésnek kell tekinteni a külföldi intézmény számára közvetlenül, vagy az OSZK közvetítésével kölcsönzött dokumentumokat.

Kölcsönzési forgalom. A táblázat vezetésénél csak a könyvtáron kívül használatra kiadott dokumentumokat kell figyelembe venni. A kölcsönzésbe beleértendő a körözési tevékenység, továbbá a postal kölcsönzés is. Minden kölcsönző III. körözésben részesülő annyiszor számítandó, ahány alkalommal a kölcsönzési nap folyamán kölcsönzött, III. körözésben részesült. A kölcsönzők számába - a fentieknek megfelelően - beleértendők a postal kölcsönzés útján ellátott személyek is. Minden dokumentum annyi kölcsönzött, III. körözött egységnek számít, ahányszor könyvtáron kívüli használatra igénybevették. A helybenolvasók és kölcsönzéseik számát a táblázatban feltüntetni nem szabad. A táblázatba a kölcsönzési napokon kell az aznapi összes kölcsönzők, és összes kölcsönzött dokumentumok számát - a fenti utasítás szerint - bejegyezni.

Irodalomkutatás alatt az a visszakereső tájékoztató tevékenység értendő, amikor a könyvtáros (dokumentátor) az érdeklődő kérdésének megfelelően a kérdés szakirodalmát kutatómunkával írásban állítja össze. Minden igénylő annyiszor számítható, ahány alkalommal havonként irodalomkutatást igényelt. Az elkészült irodalomjegyzékek másolatát meg kell őrizni.

Fordítások számánál a könyvtár által havonként lefordított dokumentumok (cikkek, stb.) számát, oldalszámát (oldalszámként a lefordított dokumentumok nagy oldalban /120 n/ kifejezett terjedelmét) és az arról készült másolatok számát kell havonként a táblázatba bevezetni.

KÖNYVTÁROK IRJÁK

ARATÓ Lászlóné

TÁRGYMUTATÓ - EGYÉB DOKUMENTUMOK FELTÁRÁSÁRA

A szakkönyvtári állomány növekedése nemcsak mennyiségi, hanem - amint az orvosi hálózat könyvtáralban a statisztikai adatszolgáltatás is bizonyítja - minőségi is: egyre nagyobb szerepet kapnak az egyéb dokumentumok, amelyekben egy-egy szakterület részeredményei, az intézményt érdeklő tudományos kérdések sokrétű és mély feltárása jelentkezik. Hozzájuk hasonlóan és jelentőségükkel egyidejűleg nő a kongresszusi kladványok és a testületi gyűjtőmunkák szerepe is. A korszerű szakkönyvtárnak ez a három típus a jellegzetessége. Fontossági sorrendjüket nehéz lenne megállapítani.

- a/ A kongresszusi kladványok a legújabb külföldi kutatásokat,
- b/ a hazai testületi gyűjtőmunkák az országos színvonalat,
- c/ az egyéb dokumentumok viszont a helyi kutatási irányokat, érdeklődési területeket tükrözik.

Mindhárom típus gyűjtése és jó feltárása elsőrendűen fontos. Az irodalomfeltárásnak a felhasználóhoz kell igazodnia és ezt az igazodást csak a szakkönyvtár hajthatja végre. A szakkönyvtáros gyakorlata és az igénybevevők ismerete önműködően kialakítja a közvetítés helyes és bevált módszerét.

Az a/ és b/ csoport a könyvek feldolgozásának hagyományos módján, például a szakkatalógusba, a c/ csoport bekapcsolását a dokumentációs tárgymutató segítségével biztosíthatjuk a napi munka vérkeringésébe.

Raktározási módszerekről már 1962-ben olvashattunk az Orvosi Könyvtáros-ban /BATÁRI/, de csak a mikrofilmekre vonatkozólag. JANTSISZTS G. módszertani útmutatója már ezenkívül mintegy tízféle egyéb dokumentum tárolását és feltárá-

zását ismerteti. A feltárás azonban ennél a nagyon szapora könyvtári segítségnél nem kis probléma. Feltárás nélkül viszont a legértékesebb anyag is holt. Kulcsfontú kérdés a könnyű és gyors visszakeresés módját megtalálni.

A dokumentumok egy része a költségvetés terhére beszerzett mikrofilm, fordítás, témabibliográfia és szabvány. Ezekről elsősorban gazdasági nyilvántartást kell vezetni, mégpedig a legkevésbé munkalgényes módon, egy számlanyilvántartó füzetben /amelynek melléklete a számlák másolata/. A számlákra a dokumentum sorsszámát is rávezettük amely a dokumentum fajta rövidítéséből (pl. M - mikrofilm) és a fajtán belüli sorszámból áll.

Ezekután címleírást készítünk, amelyet a fenti sorrendben rakunk le - fajtánként, ezen belül sorszámmal ellátva. Ez lesz a raktári katalógus.

Az eddig összegyűlt dokumentumfajták között az ellgazodást csak a dokumentációs tárgymutatóval, indexszel tudtuk megoldani. A dokumentációs tárgymutató felöleli a könyvtár valamennyi beszerzett és ajándékba kapott egyéb dokumentumának tárgyát. A MOB indexéhez hasonló módon a többfelé sorolható cikk minden érintett témánál illetve tárgyszónál szerepel.

A tárgymutató szabvány katalóguscédulán készül. Az utalás három eleme: a dokumentum betűjele, sorszáma és a megjelenés évszáma. (A teljes címleírást a tárgymutató mellett elhelyezett raktári katalógusban könnyen és gyorsan megtaláljuk.) Pl.:

TRAUMA, hasi

M	346	1963
M	348	1963
M	14	1965
H	74	1966
Fd	34	1966
H	106	1967

CSEPLESZCSAVARODÁS

Dok	3	1965
M	367	1909
M	368	1922
M	373	1947
M	379	1930
H	2	1966

Az indexelés fontosságát a gyakorlati feldolgozó munka meggyőzően bizonyította. Indexelni azonban több éves gyakorlat nélkül igen nehéz feladat. Többnyelvű szakszótárak segítsége feltétlen kell hozzá, és olykor egy-egy problematikus tételeknél a szakorvos /vagy még inkább az igénybevevő/ segítsége is. Kiindulás és állandó segédeszköz a MOB kitűnő tárgymutatója. Szakozási problémák azon-

ban még a MOB szerkesztőinek is gondot okoznak /ld. (VÁLYI E.: Az Orvosi Könyvtáros, 1966, 6, 2, 153-157 p./, Ez az előadás az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók negyedik országos értekezletén, 1966-ban hangzott el.)

Dokumentumfajtáink

Dok	=	Témabibliográfia
E	=	Előadás
Fd	=	Fordítás
H	=	Helyi szerző nyomtatásban megjelent cikke
Klry	=	Különlenyomat
M	=	Mikrofilm és a róla készült fotókópia
Op	=	Fénymásolat
R	=	Referátum

Szabvány

Mielőtt részletesen ismertetném a gyűjtemények sajátosságait, megemlítem, hogy FILM jelzéssel feldolgozzuk a tárgymutatóba keskeny film állományunkat, R jelzéssel egyenlőre a Témafigyelő Szolgálat referátumait. Tervezzük még C jelzéssel olyan cikkeket feldolgozását, melyek a napi munka közben saját folyóirat-állományunkból előbukkannak és kapcsolatban vannak a helyi kutatásokkal. Ez egy önkéntes figyelő szolgálat jellegű tevékenység, melyet inkább önkéntesnek lehetne nevezni, mert önkéntelenül arra ösztönzi a könyvtárost, hogy a látszólag hasznos cikket ne veszítse szem elől.

Ez a keret tetszés szerint és a szükségletnek megfelelően bővíthető az egységes tárgymutató tuduzzadása nélkül. Sőt minél többféle egyéb dokumentumot tartalmaz az index, annál finomabb és pontosabb műszere lesz a tájékoztatásnak.

Dok = Témabibliográfia

Dok jelzéssel látjuk el az OOKDK-tól igényelt témabibliográfiákat, a saját összeállítási irodalomjegyzékeket és a régebben a HORUS-ban, újabban a GYÓGYSZEREINK-ben közölt szemelvényjegyzékekről megrendelt bibliográfiákat. Ezekről a raktári katalógus számára speciális címleírás készül. Feltüntetjük rajta az időhatárt, a jegyzék legrégebb és legújabb cikkének megjelenési évszámait, pl. 1962-66. és a nyelvet vagy nyelveket pontosan. A Megjegyzés rovatba az OOKDK száma kerül, ez szintén fontos információ. A tárgymutatóba a Dok raktári száma mellé nem az összeállítás, hanem a jegyzékben foglalt legfrissebb

clik évszáma kerül. Kiegészítésnél ez nagy könnyítés.

E = Előadás

Számuk csekély; a kórház tudományos ülésein elhangzott előadások vannak a gyűjteményben, amelyeket ritkán kapunk meg. Az előadó a hozzászólások miatt visszafartja átdolgozásra. A megérett dolgozatok végül nyomtatásba kerülnek, valahol és ezek feltárására építjük ki a H jelzésű gyűjteményt, ld. alább. Kivételesen sikerül egy-egy más intézetnél elhangzott előadást is megszerezni, át-kérésünket a fenti ok miatt általában nem tudják az előadók teljesíteni.

Fd = Fordítás

Az Fd jelzés teljes fordításokat tartalmaz. Jelen pillanatban 253 darabról van címléírásunk és ezek kölcsönzési forgalma nőttön nő. Zöme az OOKDK jegyzé-
kel nyomán megrendelt másolat. Rendkívül hasznos, jól válogatott, értékes anyag. Nemcsak időmegtakarítás az eléggé elfoglalt orvosok számára, de segítség an-
nak is, aki nem tud nyugati nyelven vagy oroszban járattanabb. Különösen jó
szolgálatot tesznek az összefoglaló tanulmányok fordítása, melyek a szakiroda-
lom áradatában mutatják az új irányt.

H = Helyi szerző

A helyi szerzők bibliográfiájának összeállítása már több intézetnél nyomtatásban is megvalósult. Így először a Péterfy Sándor utcai Kórház- Rendelő 1965 évi
évkönyvében láttuk ennek szép és gondos példáját, majd a miskolci Egyesített
Kórházak Központi Könyvtára adta ki "Helyi szerzők művei" c. különgyűjtemé-
nyét nagyon szép mutatóikkal ellátva /nem kevesebb, mint 1490 tételt/. Elkészült
a Pécsi Orvostudományi Egyetem Könyvtárának szerkesztésében az intézet
szerzőinek retrospektív bibliográfiája, de ez már felette áll a megyei szintű fel-
tárásnak.

Gyűjteményünk még csak az utolsó öt év közleményeit tartalmazza, Somogy me-
gyei vonatkozásban teljességre törekszünk. Megszorítása, hogy csak nyomtatás-
ban megjelent műveket veszünk fel. Ehhez évekre lebontott szerzői mutató is
csatlakozik.

Klly = Különlenyomat

Gyűjteményünk nem számottevő, jóllehet a könyvtárunknak van nyomtatott különle-
nyomat kérő és köszönő lapja, de ezt az olvasók rendelkezésére bocsátjuk, akik

a kapott cikket az eddigi gyakorlat szerint megtartják. Helyi szerzőinktől főleg a könyvtárba nem járó folyóiratokban megjelent műveik különlenyomatát gyűjtjük tervszerűen.

M = Mikrofilm

Az OOKDK-tól vagy az OSZK-tól könyvtárközi kölcsönzésben kért cikkek filmjeit a könyvtár állóeszközként őrzi és a számlakönyv mellékleteként teljes címleírással raktári katalógusban tartja nyilván. Leolvasó készülék hiányában a filmekről azonnal fotókópia készül, amit az igénylőnek hosszú lejáratra kölcsönzünk. A filmet magát nem adjuk ki. Raktári sorrendben tároljuk fiókokban, a fotókópiát a könyvkártyákkal együtt rakjuk le, felhasználás után.

Op = Fénymásolat

Az egyéb dokumentumoknak ez a típusa az olvasó szempontjából azonos a fotókópiával /Elnevezése azért Op vagyis optikai másolat, mert az első példányokat az MTA-tól kaptuk mégpedig "optikai másolat" gyanánt/, de könyvtári feldolgozását élesen megkülönbözteti, hogy nincs róla film, ezért a mikrofilmek fiókjában nem lehet sorszáma, a fotókópiák között pedig formátuma miatt okozna zavart, tehát külön rakjuk le - mint ahogy a könyveknel is a 25 cm-nél magasabbakat külön polcon raktározzuk. Ez a két szempont magyarázza az Op jelzésű külön számsort. A cikkek teljes címleírását az Op raktári katalógusában rakjuk le érkezési sorrendben, ugyanugy mint az M katalógusnál. Ennek a gyűjteménynek új típusa a könyvtárközi kölcsönzés után eredetiben megkapott cikk DOKUFO másolata, mely "felfutóban" van. Könyvtárunk új DOKUFO gépe lehetővé fogja tenni egyrészt, hogy a tőlünk kért cikkeket fénymásolatban küldessük el, másrészt hogy a határidőre visszaküldött kölcsönművet a könyvtár számára lemásoljuk és újra hozzáférhetővé tehesük, amire számos esetben már szükség lett volna.

R = Referátum

A gyűjtemény erősen hézagos, mert az osztályok referáló ülésein elhangzott anyagot az osztály őrzi vagy inkább kezeli, túl a könyvtár hatósugarán.

SZABVÁNY

Az orvosi szakkönyvtárakban a szabvány nem jelentős mennyiség, mivel azonban tipikusan u.n. egyéb dokumentum, csak a dokumentációs katalógusban van helye.

A dokumentációs tárgymutató elhelyezése az olvasóteremben van; egy fiókot tölt meg, mellette közvetlenül két fiókban az egyéb dokumentumok raktári katalógusa.

Jelen pillanatban kb. 1.000 kartont tartalmaz - ezen a számon felül van ténylegesen a H kartonok száma, mert az bibliográfiai jellegű - sima numerus kurrensben lerakva. A dokumentumfajtákat feltűnő, színes elválasztó osztja csoportokra a betűjelek fent felsorolt betűrendjében. A keresés gyorsabb, mint egy tárgymutató könyvben a visszalapozgatás, azonkívül a kívánt kartont az olvasó nyugodtan kivetheti, nem kell nyársalni, a folyamatos számsorba könnyebb visszarakni, mint akár a betűrendes, akár az időrendi és szakrendi katalógusba. Hogy olvasóink vagy legalább törzstagjaink megszokják és megszeretik-e, azt a jövő fogja eldönteni. A dokumentáló könyvtáros máris jó hasznát veszi.

Az indexelés haszna már menetközben megmutatkozott: átfogja a határterületi összefüggéseket és lehetővé teszi, hogy egy-egy témán belül különböző dokumentumfajták egyítve kerüljenek.

A tárgymutatót kiegészítő raktári katalógus tartalmazza egyedül a teljes címlírást, így a könyvtáros több helyen feltüntetheti a címet anélkül, hogy katalóguscédulák tömegét el kellene készítenie.

Tárgymutatónk szerény és kezdetleges méretében is a centralizáció és decentralizáció összehasonlításának gyakorlati megoldását igyekszik megvalósítani. A központi szolgáltatások és a saját dokumentációs anyag együttes feltárásával rendezetten közvetíti az információt a használóhoz.

FALIJSÁG ÉS EGYÉB APRÓSÁGOK A TÁJÉKOZTATÁSBAN

A könyvtári tájékoztató munka nem elégedhet meg a könyvek és folyóiratok jó feltartásával. Ez a munka alapvető követelmény. A könyvtáros ezen túlmenően is adhat bizonyos pluszt a tájékoztatás számára, ami már nem tartozik a könyvtári munkához szorosan, de színesíti azt és - ami nem elhanyagolható - növeli a könyvtár értékét.

A különböző folyóiratok - elsősorban az Orvosi Hetilap - folyamatosan közlik a megrendezésre kerülő referáló ülések, tanácskozások, kongresszusok, tudományos értekezletek időpontját, helyét. Kórházunkban - a székesfehérvári Megyei Kórházban - jól bevált módszer, hogy az üléseket figyelemmel kísérem, a helyről, időpontról értesítem az érdekelteket; az osztályvezető főorvosokat levél, az osztály orvosait körözvény formájában, vagy telefonon, figyelembe véve azt is, hogy kit milyen téma érdekel.

A régi falijtság mintájára a könyvtár egyik szabad falán táblát helyeztünk el. Ezen elhelyezem a fenti körözvény egy példányát is, hogy aki esetleg az osztályon nem értesült pontosan, újra tájékozódhasson. Ugyanezen a táblán adunk tájékoztatást az új gyógyszerekről. Kitűzzük a hirdetéseket és az alkalmazást tartalmazó kivonatot. Nem csak magyar gyógyszerekről, külföldiekről is hírt adunk.

Külön szerepet kap a tájékoztatásban a könyvtár egyetlen hosszú olvasóasztala. Üveglapja alatt elhelyezésre kerülnek az újonnanbeszerzett könyvek fedőlapjai; rajta pedig ott áll a Medical News - angol nyelvi, de általános tájékoztatást nyújtó "orvosi hírek" -, az új könyvek Tájékoztatója, a más könyvtáraktól kapott Új szerzemények jegyzéke, cikk-gyűjtemények.

Az asztal körül igen sokan megfordulnak, mivel az orvosi könyvtár egyben "libresszó", tehát kávéivással lehet egybekötni az olvasást. /És ez igen hasznos "árukapcsolás": van, aki a könyv mellé issza a kávé, de sok új olvasó szerveződött azokból is, akik a kávé mellé olvastak bele egy könyvbe, folyóiratba./

A könyvtár egyik falát kovácsoltvas állvány takarja - hasonló egy hatalmas fődőtartóhoz. Mintegy száz folyóirat legfrissebb száma kap ezen helyet.

Jó tájékozódást, széles látókört biztosítanak az itt kitett - és a következő szám beérkezéséig nem kölcsönözhető - folyóiratok, valamint az a néhány magyar és külföldi képeslap, irodalmi lap, amelyet a könyvtár részben ajándékba kap.

A tájékoztatás ilyen kiterjesztése jól bevált. Egyre több orvos keresi fel, a legtávolabbi pavilonokból is libresszónkat.

FOLYÓIRATKÖTTETÉS - KÓRHÁZON BELÜL

1965-ben épült kórházunk, a szekszárdi Megyei Kórház területén egy új, három emeletes TBC osztály. /Az országban több helyen működik ugyanilyen típusú intézet, önálló gyógyintézetként./

A kórház területe meglehetősen nagy, s egy erdős domboldalt is magába foglal. Itt épült az új osztály, megfelelően elkülönítve az egyéb pavilonoktól.

A tbc-s betegek foglalkoztatására könyvkötészetet szerveztek meg. A szakirodalom bebizonyította annak az aggálynak alaptalanságát, amely a tbc-s betegektől félt a könyvet. Vizsgálatok mutatták ki, hogy semmivel sincs több kórokozó ezeken a könyveken sem.

A jelenlegi könyvkötőműhely birtokában van két kéziprés, két fűrészelőprés, egy kisebb és egy nagyobb fűzőgép és kétféle vágógép. A műhely a harmadik emeleti terápiás helyiségben működik. /Tervezik egy alagsori helyiség kiképzését is, ami azért lenne szükséges, mert a kórház beszerzett egy villannyal működő könyvfűzőgépet - amit azonban a harmadik emeletre nem tudnak felvinni. /

A helyi nyomda nagy segítséget ad azzal, hogy minden második héten négy órában rendelkezésre bocsát egy szakembert, aki betanítja a betegeket. A könyvkötészetrel csak férfiak foglalkoznak - nőket is próbáltak betanítani, de egyikük sem vált be. A betegek erre a munkára önkéntesen jelentkeznek. Amikor gyógyulásuk olyan stádiumba kerül, hogy könnyebb munkával foglalkozhatnak, a főorvos minden esetben megkérdezi őket, nem lenne-e kedvük a könyvkötészetben dolgozni, hiszen a munka is hozzásegít a gyógyuláshoz és - nem utolsósorban - a beteg azt is érzi, hogy hasznára van a társadalomnak. A betegek - gyógyulásuk mértékétől függően - napi 1-4 órát dolgoznak. Ez délelőtre esik minden esetben, délután pihenniük kell. A munkát a betanító könyvkötő-mesteren kívül a terápiás főnővér irányítja.

Az első szállítmány még bizony hibás volt - néhány kötetet szét is kellett szedni és újrakötöni - de az 1967-es évfolyamok kötése már szépen sikerült.

Hátrány, hogy a betegek gyakran cserélődnek, s minden új beteg betanításához másfél-két hónap szükséges. Nagy türelmet kíván a betanítás a könyvkötő mes-

terétől, a főnövértől, de a betegétől is,

Mind ezek ellenére sokkal hamarabb készül el a kötés, mintha a nyomda csinálná.

Sajnos a kórháznak még nincs felszerelése az aranyozáshoz, így ezzel a munkával még mindig a nyomdához vagyunk kötve. Ez úgy történik, hogy a mi könyvkötészetünk a folyóirat gerincének megfelelő papírcsikokat vág ki és azt felkölödi a könyvtárba. Én ezekre a csikokra felírom a kívánt szöveget, lehetőleg rövidítve, hiszen egy sor aranyozás 10 forint!

A nyomda gerinc nagyságu fekete vászoncsikra készíti el az aranyozást, s ez kerül a kötet gerincére. /Sajnos néhány hónapba is beletelik a nyomda nagy elfoglaltsága miatt./

Az orvosi könyvtár folyóiratain kívül a betegek könyvkötészete készít mappákat, dossziékat, s beköltik a betegkönyvtár könyveit is.

A z O O K R e f e r á l ó ü l é s e i n e k a n y a g á b ó l

A MOSZKVAI ÖSSZSZÖVETSÉGI ORVOSI ÉS ORVOSTECHNIKAI INFORMÁCIÓS
INTÉZET

HÜBNER, Wolfgang: Das Allunionsinstitut für medizinische und medizinisch-technische Information in Moskau.

Zeitschrift für Ärztliche Fortbildung. 1967, 61, 13. 690-693.

A szerző, aki tudományos munkatárs és munkacsoport vezető az NDK Orvostovábbképző Intézete mellett működő Központi Orvosi-Információs és Dokumentációs Intézetben a Szovjetunióban tett tanulmányutjáról közöl beszámolót. Ennek során több napot töltött a fenti Intézetben és a helyszínen ismerkedett meg szervezeti felépítésével és munkamódszerével. E feladathoz nagy segítséget kapott az Intézet igazgatójától, Bagdaszarian professzortól, valamint a különböző osztályok vezetőitől és dolgozóitól.

Az Intézet 1962-ben alakult az Egészségügyi Minisztérium Orvostudományi Információs Csoportjából, később az Orvostudományi Akadémiához csatolták.

Az Intézet szervezetiileg 8 részlegre tagozódik.

- 1/ Elméleti és klinikai orvostudományi osztály
- 2/ Profilaktikus " "
- 3/ Orvosteknikai " "
- 4/ Tudományos módszertani "
- 5/ Tudományos tájékoztató "
- 6/ Tudományos bibliográfiai osztály
- 7/ Aktuális információk osztálya
- 8/ Nemzetközi kapcsolatok "

Ezenfelül még két technikai részleg is működik, az egyik az információs folyamatok mechanizálásával foglalkozik, a másik sokszorosító apparátus saját nyomdával

továbbá egy különálló referáló és fordítóiroda, mely fenntartásának költségeit a megrendelések és szolgáltatások bevételeiből maga fedezi.

Információs anyagok /periodikák, könyvek és egyebek/.

Az információs tevékenység központjában az orosz nyelven havonta megjelenő "Medicinszkij Referativnij Zsurnal" áll. Röviden csak annyit, hogy 13 sorozatban 40 ország, 26 nyelvű 2000 féle folyóiratát dolgozza fel. A szerkesztésben résztvesznek: tiszteletbeli szaktanácsadók, egy mellékfoglalkozású referáló stáb és egy viszonylag kisszámú főfoglalkozású szerkesztő csoport. A szovjet orvostudomány prominens képviselői mellett külföldi tudósok is résztvesznek az irányításban.

A szerkesztőség évente a Szovjetunió különböző városaiban szerkesztő-olvasó találkozót tart. A viták, bírálatok hozzájárulnak a kiadvány színvonalának és aktualizálásának növeléséhez. A Referativnij Zsurnal átfutási ideje 6 hónapnál kevesebb. Ennek további megrövidítése céljából az Intézet felkéri a világ különböző orvosi kiadványának a szerkesztőit, hogy már kefélenyomatban küldjék a cikkeket is.

REFERÁTUM KATALÓGUS

1967-től "Külföldi Orvostudomány" címen K 5 nagyságú mezőlyukkártyán /Kerblockkarte/ orosz nyelvű referátum katalógust is készítenek. Feldolgozásra kerülnek külföldi monográfiák, folyóiratközlemények 3 témakörben:

1/ Szív és vérkeringési betegségek, 2/ A virológia és vírusfertőzés kérdéseiről, 3/ Az onkológia kérdéseiről. A lyukkártyák felhasználási módjáról a megrendelőket külön tájékoztatják.

A külföldi orvostudományi közleményekről készül a "Ciminformáció", 12,5x7,5 nagyságú cédulákon, az orvostudomány 76 részterületéről. A közlemény címét eredeti nyelven és orosz fordításban közlik. A címszót az Állami Központi Orvostudományi Könyvtár szakrendje és az ETO szerint adják meg.

A Kongresszusi Naptár is figyelemreméltó és hasznos kiadványa a VNIIMI-nek. Az egyik széria a Szovjetunióban megrendezésre kerülő orvosi rendezvények, a másik a külföldi orvos kongresszusok, symposiumok szokásos adatait közli.

"Express Információ" cím alatt különleges információt ad az Intézet külföldi folyóiratok cikkeiről, vagy fordítás kivonatokról, az előbb már említett 3 tárgykörből és orvostechnikából.

1967-re még az alábbi témabibliográfiák kiadását jelzik:

- 1/ A légzési elégtelenség kérdése, 2/ Kórházépítés és kórházi dokumentáció,
- 3/ Polymerek az orvostudományban.

Az orvostudomány 17 szakterületéről egyenként kb. 100 oldal terjedelmű összefoglaló szemléket is szerkesztenek.

Az intézeti fordításokról katalógust készítenek, melyek alapján bármikor mikrofilmet lehet rendelni.

A nemzetközi tudományos kapcsolatok osztálya 40 külföldi intézménnyel folytat speciális információs tevékenységet. Ily módon szereznek meg olyan kis számban megjelenő információs anyagot, melyhez más úton nem jutnának és melyre nagy szükségük van a külföldi kongresszusra, vagy tanulmányutra utazó szovjet szakembereknek. A partnerek számát fokozatosan növelelni akarják.

Az orvosok továbbképzése.

Az Intézet tudományos és technikai munkatársainak továbbképzése állandó jellegű, ezt az Intézet igazgatója személyesen irányítja.

Ezenkívül az Orvostovábbképző Intézet tanfolyamain is belidatnak egy 6 előadásból álló sorozatot az alábbi témákból.

- 1/ A tudományos orvosi információ elméleti alapjai
- 2/ Az orvosi információ mint tudományos disciplina
- 3/ Az orvostudomány információs forrásai
- 4/ Az orvosi információs tevékenység alapvető formái
- 5/ Az orvosi információ szervezete
- 6/ A külföldi orvosi információ és dokumentáció problémái

A VNIIMI tervében szerepel egy tudományos orvosi információs fakultás felállítása is, az orvosok és az egészségügyi középkezelők részére, mely egyben a szakterület utánpótlásának képzését is ellátja.

A kutatótevékenység 3 főterületre terjed ki:

- 1/ orvosi thesaurus kimunkálása
- 2/ gépi lyukkártya referátum katalógus kiadása
- 3/ egységes orvosi terminológiai szótár szerkesztése, mely a Referativnij Zhurnal és a többi VNIIMI információs anyag alapján épülne fel.

A már fentebb említett információs anyagokon kívül az utóbbi években több szak-
könyvet adtak ki. Az egyetemes tizedes osztályozás szak - és tárgymutatója a
6, 60, 61 osztályok területére. Bagdaszjan: "A tudományos orvosi információ
néhány alapvető kérdése". A tudományos tájékoztatás anyagok regisztere 1956-
66. Továbbá Bagdaszjan: "A tudományos orvosi tájékoztatás bázisa és el-
vei". Megállapítható, hogy a Szovjetunió állami információs rendszerében a
VNIMI példásan látja el a központosított orvosi tájékoztatás feladatait.
/Referálta: Karvas Marcellné/

AZ ETO FEJLŐDÉSE A SZOVJETUNIOBAN

FOMIN, A. A.

Revue Internationale de la Documentation 1965, 32, 2, 54-55.

A természettudományi és műszaki információs szolgálat átfogó rendszerének gyakorlati megvalósítása a Szovjetunióban befejezés előtt áll. Célja a beérkező tájékoztatói kérések visszakeresésének és kiadásának megkönnyítése és időben való lecsökkentése mind a nyomtatásban megjelent szabadon hozzáférhető könyvekről és cikkekről, mind a nyomtatásban meg nem jelent kutatási jelentésekről stb.

Ezért az egész országra érvényes általános rendszer bevezetése vált szükségessé. Az 1962-ben kiadott rendelet kötelezővé tette a szakkiadók, a természettudományi és műszaki lapkiadók, valamint a dokumentációs intézetek és szakkönyvtárak részére az ETO használatát.

Egy külön osztályozási bizottság gondoskodik az ETO továbbfejlesztéséről és használatának koordinálásáról. A bizottság a különböző információs központok, szakkönyvtárak és szakkiadók delegált tagjaiból tevődik össze.

Eredetileg a rövidített ETO jegyzéket használták, amelyet néhány évvel előbb az Összszövetségi Könyvkamara adott ki. Ezek a jegyzékek azonban nem feleltek meg a kívánalimnak. Ezért az osztályozási bizottság megszervezte a teljes ETO lefordítását és kiadását, mégpedig a 0, 5, 6 és 7 főosztályok elkészítését.

A központilag irányított vállalkozásban mintegy 30 információs központ és könyvtár vett részt. A munkával egy éven belül készültek el, a kézirat közel 5000 lapot tett ki.

Ma már a természettudományi és műszaki kiadók nagyrésze, valamint közel 250 folyóirat tünteti fel az ETO számot a könyveken vagy a folyóirat cikkek elején. A tájékoztató központok saját kiadványaik szakozásában ugyancsak használják az ETO jelzeteket. A Tudományos Akadémia Természettudományi Tájékoztató Intézete évente kb. 700.000 ETO jelzettel látja el a különböző referálólapok referátumait.

A Szabadalmi Tájékoztató Központ Kutató Intézete a tájékoztató cédulákat a szabadalmi osztályozási jelzet mellett az ETO jelzettel is ellátja, ezzel megkönnyíti a cédulák besorolását az általános katalógusba.

Az ETO bevezetése számos tanfolyam megindítását tette szükségessé. A két utóbbi évben kb. 9000-en végezték el a Moszkvában és a Szovjetunió néhány fontos központjában ezt a tanfolyamot.

Tekintettel arra, hogy a teljes ETO-ból való osztályozás meglehetősen körülményes, az osztályozási bizottság különböző rokon műszaki ágazatok tájékoztatási központjait bízta meg egy-egy szakmát összefogó ETO jelzetek összeállítására. Ezek közül megjelent már az elektrotechnika, a könnyűipar, a hajóépítés, a papír- és faipar, a bányászat.

Az ETO jelzeteknél bekövetkező módosításokat és változtatásokat feltüntető és a FID által kiadott Extensions and Corrections of the UDC /az ETO kiterjesztése és javítások/ kiadványok fordítását is megkezdték, hogy ezzel is megkönnyítsék a tájékoztató szolgálatok és szakkönyvtárak munkáját. Ezek közül megjelent az 5:1 és 5:2 és megjelenés előtt áll az 5:3.

Az indexelés egyöntetűségének biztosítására utmutatók kiadását is tervbe vették. Ezek közül több már meg is jelent, így pl: Irányelvek az ETO jelzetek abc tárgymutatójának felállításához, Építészet 624 és 69; Sémák a mezőgazdasági irodalom osztályozásához. További megjelenés előtt álló utmutatók a kémia, a fa-papír- és könnyűipar, a bányászat, a kohászat területéről.

P. Hermann: Az ETO használata című monográfiáját lefordították és kiadták.

A Szovjetunió szakkönyvtárai és információs központjai felhasználva tapasztalatokat, javaslatokat tesznek a "P-notes" számára, hogy az új természettudományi és műszaki követelményeknek jobban megfeleljenek. A Szovjetunió terveket nyújtott be a FID/CCC Central Classification Committee/-hez a hajó és hajóépítés 629,5; a repülés és ürrepülés 629.7, valamint a bányászati osztály 622 alosztályainak bővítéséhez.

/Referálta: Ipótyi-Keller Tamásné/

Közlemények - Hírek

Torday Állz, az OOK módszertani osztályának munkatársa, Az Orvosi Könyvtáros szerkesztője 1968. júl. 15-én megvált intézetünktől, a Fejérmegyei Hírlap főmunkatársa lett.

Torday Állz mintegy 7 éven át nagy gonddal és lelkesedéssel szerkesztette folyóiratunkat, amelynek fejlesztésében komoly érdemei vannak. Új munkahelyén sok sikert, eredményes működést kívánunk neki.

Az Orvosi Könyvtárost a következő számtól dr Szepesi Zoltánné, a szerkesztőbizottság tagja fogja szerkeszteni.

Tájéraztekezletet tartunk Szegeden szept. 26-8-án a Duna-Tisza köze és Dél-magyarország orvosi könyvtáral részére. A hálózat orvostanácsadók és orvosi könyvtárosait ezuton is meghívjuk az értekezletre. A programról a SZOTE központi könyvtára ad részletes tájékoztatást.

A szocialista országok dokumentalistáinak

tanácskozása Szófiában

A KGST keretében együttműködő szocialista országok egészségügyi miniszterei időnként értekezleten beszélnek meg a közös egészségügyi problémákat és az együttműködés továbbfejlesztésének lehetőségeit. Az 1966-ban, Moszkvában lezajlott tanácskozáson - az eddigi egészségügyi kérdéseken kívül - három területet jelöltek meg az országok közötti együttműködés tekintetében: a tudományos kutatás; az orvostudományi egyesületek és az orvostudományi dokumentáció-információ területeit. A moszkvai megállapodások értelmében az együttműködő országok szakértői beszélnek meg a tennivalókat.

A Bolgár Egészségügyi Minisztérium kezdeményezésére 1968. június 20-22. között Szófiában rendezték meg a tudományos orvosi tájékoztatás szakértőinek értekezletét, amelyen a Bolgár Népköztársaság, a Csehszlovák Szocialista Köztársaság, a Lengyel Népköztársaság, a Magyar Népköztársaság, a Német Demokratikus Köztársaság, a Román Szocialista Köztársaság és a Szovjetunió dokumentációs központjainak vezetői, illetve a dokumentáció területén működő egyes szakemberek vettek részt. A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságokat egy megfigyelő képviselte a tanácskozáson.

Az értekezletet dr. G. Nasztyev professzor miniszterhelyettes nyitotta meg, majd az alábbi napirend szerint tárgyalták meg a problémákat:

1. A tudományos orvosi tájékoztatás kérdései és feladatai.
Előadó: Dr. Sz. M. Bagdaszarian professzor, Szovjetunió.
2. A tudományos orvosi tájékoztatás helyzete és szervezete a szocialista országokban. Előadók: a küldöttségek vezetői.
3. A gyakorlati együttműködés formái az orvosi tudományos tájékoztatás terén a szocialista országok között.

Az előterjesztések alapján a küldöttségek tagjai megvitatták a gyakorlati együttműködés formáit, a szocialista országok orvostudományi tájékoztatásában. Az értekezlet számos fontos javaslatot dolgozott ki. A javaslatok végrehajtásáról a szocialista országok egészségügyi minisztereinek tanácskozása dönt, egyes javaslatok végrehajtásának előkészítéséhez azonban addig is hozzá lehet foglil.

A fontosabb javaslatok:

A szocialista országokban megjelenő folyóiratok és egyéb periodikus kiadványok jobb megismerése /és részben a tökéletes placon történő ismertetése/ céljából olyan kiadvány készítenőd, amely nemcsak a folyóiratok bibliográfiával adatlalt, hanem rövid történetét, profilját is ismerteti. A kiadvány megszerkesztését /együttműködve a többi országgal / és orosz nyelvű kiadását a szovjet kiadósság vállalta. A kiadvány kéziratát megküldik a NDK-nak, ahol német nyelven és Magyarországnak, ahol angol nyelven jelenítenék meg.

A kölcsönös tájékoztatás és a könyvtárközi kölcsönzés kiszélesítése céljából az egyes országok készítsék el és küldjék el egymásnak a külföldi /vásárolt és más módon beszerzett/ folyóiratok lelőhelyjegyzékét. A lelőhelyjegyzék elkészítéséhez szükséges módszertani útmutató kidolgozását a magyar delegáció vállalta.

Az értekezlet több, a tájékoztatásban hasznos kiadvány elkészítését javasolta - az említetteken kívül.- Így egy "szocialista Who is Who" szerkesztését; egy, a szocialista országok orvostudományi tájékoztatási és orvostudományi intézményeinek és szervezeteinek név - és címjegyzékét tartalmazó kiadványt; meghatározott témákat szemle formájában feldolgozó kiadvány - sorozatokat; "Current Contents"- szerű tartalomjegyzék sokszorosítottványokat.

Javasolta az értekezlet, hogy az együttműködő országok dokumentációs központjal folyamatosan cseréljék ki, küldjék meg egymásnak kiadványaikat és információs szolgáltatásaikat /pl bibliográfiát karton szolgáltatásokat/ és együttműködve segítsék is egymást a kiadványok és szolgáltatások minőségének fejlesztésében, volumenük szélesítésében. Vonatkozik ez elsősorban a Medicinszkij Referativnij Zsurnalra, amely hazánkban már évek óta megkapja a magyar szakirodalom orosz nyelvű referátumait - kívánatos, hogy ezt a többi országtól is megkapja.

Javaslatokat dolgoztak ki a káderképzéssel kapcsolatos tapasztalatcserére, a dokumentalisták devizamentes cseréjére, az együttműködés konkrét módjainak folyamatos megbeszélésére /többek között ezt a célt is szolgálja az 1970-ben megrendezendő nemzetközi dokumentalista szimpozum/ és más fontos célkitűzések megvalósítására. Közülük utoljára de nem utolsó sorban egyet emelünk ki: az értekezlet javasolja az ETO alkalmazását mind a könyvtári állomány mind a tájékoztatási anyagok szakszósására, sőt kívánatos volna elérni azt, hogy minden orvosi publikáció ETO számmal jelenjen meg.

A szófiai tanácskozás jelentőségét növelte az, hogy ez volt az első olyan szakmai megbeszélés, amelyen a szocialista országok illetékes szakemberei maguk között, baráti szellemben megvitatták az együttműködés kiértékelésének lehetőségeit. A tanácskozások, a tanácskozáson kívüli beszélgetések, valamint az értekezlettel kapcsolatban rendezett kiállítás - amelyben valamennyi résztvevő ország bemutatta kiadványait és szolgáltatásait - jó áttekintést adott az egyes országok orvostudományi dokumentációjának helyzetéről. Egyben ötleteket sugallt az együttműködés módjaira. Hogy csak egyetlen példát említsünk: a szófiai Dokumentációs Központ által kéthetenként kiadott Current Contents - szerű tartalomjegyzék kiadványát a mi hálózatunkban is bizonyára nagyon jól tudnánk használni, nyilván sokkal olcsóbb a hasonló angol kiadványnál. Beszerzését és terjesztését azonban meg kell szervezni - reméljük az együttműködés keretében ez megoldható lesz.

dr Székely Sándor

dr Szepesi Zoltánné

